

Korset och Kronan

Nr 16/2020

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

Frälsningshistorien (del 7, medeltiden 1)

Efter fornkyrkans och kyrkofädernas tid inleds den långa epok, som vi brukar kalla medeltiden. De händelser som begränsar medeltiden är då framför allt romarrikets fall (Rom föll år 476) och den lutherska reformationen med dess stora omvälvningar kring 1520. Vi talar alltså i runda tal om de tusen åren mellan 500 och 1500.

Andligt sett är detta en tid då den yttre, officiella kyrkan mer och mer kommer bort från Bibelns och kyrkofädernas lära. Genom den romerske kejsar *Konstantins* övergång till kristendomen upphörde de hedniska kejsarnas många svåra religionsförhållelserna mot de kristna. År 313 påbjöds allmän religionsfrihet av Konstantin, medan han själv lät döpa sig först på sin

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

dödsbädd år 337. Hedendomen kom på nytt till makten genom *Julianus "avfällingen"*, men kejsar *Theodosius den store* utfärdade år 380 ett edikt, som gjorde kristendomen till statsreligion.

Detta blev på många sätt ödesdigert för kyrkan. Bibelns klara lära om skillnaden mellan Guds rike och staten upprätthölls visserligen i teorin, men i praktiken kom de båda att blandas samman. En följd blev att den kristna missionen ofta bedrevs genom våldsåtgärder och tvångsdop, och korstågen (1096-1291) är sorgliga exempel på att stat och kyrka gick samman i politisk kamp mot det muslimska väldet. Att politiken här spelade en avgörande roll framgår också av att det fjärde korstågets militära ledare självsvåldigt använde sina styrkor för att försöka krossa det bysantiska, kristna kejsardömet (1202-1204). *Påven Innocentius III* utnyttjade läget till att placera västerlänningar på ledande poster i den försvarslösa österländska kyrkan.

Redan under fornkyrkans tid hade ett starkt asketiskt ideal växt fram inom kyrkan. Frivillig fattigdom, sträng fasta, bön och sexuell avhållsamhet framhölls som de högsta idealen, medan det vanliga, borgerliga livet ansågs som mindre andligt.

Under Diocletianus svåra förföljelser drog sig en rik lantbrukarson, Antonius, tillbaka till öknen. Han besökte sedan då och då de kristna i Alexandria för att styrka deras tro under den svåra förföljelsen. Antonius var övertäckt av smuts, hade tovtigt hår, långt skägg och var iklädd en grov dräkt. Han påminner om Johannes döparen. Även de hedniska invånarna i världsstaden tog starkt intryck av hans predikan och hans brinnande nit och allvar.

Omkring 320 organiserade egyptiern *Pakom* en eremitby som mera betonade sammanlevnaden och höll tillbaka den individuella asketismen. Dessa eremitbyar utvecklades sedan till kloster med bestämda regler. *Biskop Basilius* († 379) inriktade

klosterarbetet på vetenskapligt studium och lättare kroppsarbete. Italienaren *Benedikt av Nursia* († o. 550) menade att den individuella rörelsefriheten måste inskränkas och gav abboten stora befogenheter. Genom att kräva löften om absolut lydnad, fattigdom och kyskhet kunde klosterledningen styra arbetet effektivt. Benedikts valspråk var ”ora et labora”, bed och arbeta. Särskilt ägnade man sig åt odling och åkerbruk. Överallt där munkarna slog sig ner förvandlades urskogen till välodlad bygd och munkarna blev läromästare för omgivningen. Man höll också hårt på tidegården med regelbundna bönetimmar.

Det skall här betonas att klosterliv som sådant inte är obiblskt. De första kristna hade allt gemensamt och levde ofta i stora försakelser, inte minst under förföljelsetider. Det man bör reagera mot är att man krävde löften som strider mot naturen och den kristna friheten och att klosterlivet mer och mer kom att betraktas som mera värt än det vanliga, borgerliga livet.

Under medeltiden kom klosterlivet dessutom ofta att knytas samman med en obiblsk lära om rättfärdiggörelsen. Att leva i kloster sågs som en förtjänst inför Gud.

Vidare kom klosterlivet att starkt hänga samman med påvedömets utveckling. När romarriket hade fallit blev spänningen stor mellan kyrkans ledare och den nya politiska makten. Efter de stora kristologiska stridigheterna om Kristi gudom och hans två naturer - att han är både sann Gud och sann människa - kom en rad samfund att uppstå som präglades av olika villfarelser. Somliga lärde att Kristus bara

hade *en* natur, de s.k. *monofysiterna*. De fördömdes av den rättrogna kyrkan i Chalcedon år 451. Från dem utgick de s.k. orientaliska ortodoxa kyrkorna. Så bildades självständiga kyrkor i Persien, Egypten, Etiopien och Armenien.

Inom den rättrogna, katolska kyrkan uppstod dessutom stora spänningar mellan öst och väst. Det östromerska riket, Bysans, hade ju inte fallit sönder politiskt som den västra delen av romarriket. I maktkampen mellan Konstantinopel och Rom försökte biskoparna i Rom att få sin makt över hela kyrkan erkänd. Dessa politiska ambitioner är en av huvudorsakerna till påvedömets framväxt.

I ett förfalskat dokument, *Donatio Konstantini* (Konstantins gåvobrev), sades att kejsar Konstantin hade överlämnat makten över Rom och alla dess provinser i västerlandet åt biskopen i Rom. Med stöd av detta anspråk krävde påven ”kyrkans frihet”, vilket i detta sammanhang var detsamma som ett krav på att kyrkan också skulle ha herraväldet över staten.

Utom östkyrkorna hade också tidigt en annan nationalkyrka avskilt sig från den romerska, nämligen den brittiska. Redan före Konstantin var kristendomen befast hos kelterna och där fanns nu en blomstrande kyrka med katolsk bekännelse. Men kring år 450 kom de hedniska anglosaxerna och trängde tillbaka kelterna till landets västligaste delar och till Irland. Från deras kloster missionerade man i Skottland och i det frankiska riket. Så småningom fanns keltiskt inriktade kyrkor kring Rhen, i södra Tyskland och Schweiz.

De romerska biskoparna såg

detta som en svår och allvarlig konkurrens i sina politiska ambitioner. Deras problem var också att västgoterna som intagit Rom var arianer. Men så småningom lyckades det för romkyrkan att stärka sin makt och sitt inflytande. Frankernas kung, *Klodvig*, antog kristendomen år 496.

Den som först på allvar uppträdde som en kraftfull kyrkoledare i väst var *Gregorius I, den store*, påve 590-604. Hans program var att rekonstruera rikskyrkan i väst och vidga dess område utöver det gamla västromerska imperiets gränser. För att uppnå det målet verkade han för en stark statsmakt i väster.

Gregorius gav också nya instruktioner för missionen. Man skulle mera knyta an till hedendomen och fara varligt fram. Avgudatemplerna borde omvandlas till kyrkor och i gudabildernas ställe kunde man sätta helgonrelikier, och offermåltiderna kunde ersättas med kristna gästabud. Denna politik blev framgångsrik. Den av Rom influerade missionen växte kraftigt i Tyskland. Den anglosaxiska missionären *Winfrid* eller *Bonifatius* († o. 755) genomförde sitt uppdrag med hänsynslös nit. Han organiserade landet i stift och biskoparna fick lova att lyda påven. Prästerna ålades att leva i celibat och i klostren infördes Benedikts stränga regler.

Frankernas makt hade stärkts sedan de år 732 i *slaget vid Poitiers* lyckats stoppa den muslimska expansionen från att gå vidare efter erövringen av Spanien. Deras ledare och domus, *Pippin den lille*, samverkade med *Bonifatius*, som utsågs till Tysklands förste ärkebiskop med säte i Köln, senare i Mainz.

Pippins son och efterträdare

Karl den store kröntes så av påven på juldagen år 800 som kejsare i det återupprättade tyskromerska riket. Karl den store använde sig som den förste av s.k. svärdsmission i sitt krig mot sachsarna. De besegrade tvångsdöptes och fick sedan en kristen uppfostran.

Roms hårda kyrkopolitik fortsatte sedan med expansion av den katolska kyrkan till områdena på andra sidan Rhen och Donau. Ansgar blev missionsbiskop i Hamburg-Bremen och de nordiska länderna kristnades under en längre period. Vid mitten av 800-talet hade Mähren blivit kristet och därefter Polen, Litauen och så småningom också övriga östersjöländer.

I öst verkade de östromerska missionärerna. Storfursten Vladimir döptes kring år 1000. Metropoliterna i Kiev, senare i Moskva, blev den ryska kyrkans överhuvud, ställd under patriarken i Konstantinopel.

Nu inleddes en mycket hård maktkamp mellan kyrka och kejsare. Från det benediktinska klostret *Cluny* i Frankrike utgick en stark reformrörelse på 900-talet. Disciplin och lydnad var deras program, som framför allt gick ut på att stärka påvens världsliga makt.

Det första steget var att omorganisera påvevalet, vilket skedde i en förordning av år 1059. Tidigare hade också världsliga furstar och stormän haft inflytande i detta val. Nu betonades ”kyrkans frihet”, och enbart kardinaler skulle i fortsättningen få förrätta valet.

Kravet på prästernas celibat drevs hårt av påven Gregorius VII (1073-1085), och syftet var framför allt att prästerna skulle bli helt oberoende av familjelivet. De kunde då helt och

hållet ägna sig åt kyrkans väl och påvedömets maktställning.

Kejsare och furstar såg med oro på att kyrkan också gjorde anspråk på världslig makt. Särskilt kejsarna av ätten Hohenstaufen gick emot påvedömets makt. Den främste av dem var *Fredrik Barbarossa* (1152-1190) som krävde att ledningen av den västerländska kristenheten skulle anförtros åt kejsarna.

Varken påve eller kejsare insåg att Bibeln lär att de två rikena, både det andliga och det världsliga, skall vara åtskilda. Kristi kyrka skall inte ha någon världslig makt utan helt styras av Guds ord och vara ett andligt nåderike i människors hjärtan.

Staten eller överheten å sin sida är också en Guds tjänare, men dess makt skall vara begränsad till sådant som rör denna världen. Staten får som sådan inte ha någon makt i kyrkan. I kyrkan är även furstar och kejsare vanliga lekmän.

Genom den felaktiga ideologi som uppstod efter Konstantin kom ständigt stat och kyrka att blandas samman, och så kunde å ena sidan påvedömet uppstå, å andra sidan statskyrkosystemet där staten anses ha rätt att blanda sig i kyrkans styrelse. Båda systemen är felaktiga utifrån biblisk lära, både papismen (påveväldet) och cesaropapismen (kejsarväldet, statens makt över kyrkan).

De påvar som med stor kraft ökade kyrkans världsliga makt var *Alexander III* (1159-1181) och *Innocentius III* (1198-1216). Istället för att kejsarna skulle vara rikets länsberrar fick nu påven denna ställning. Ett exempel som visar detta är hur Englands kung, *Johan utan land* (†1216), avstod sitt rike till påven, för att sedan ta emot det

som ett län från honom.

Innocentius ordnade också ett glänsande kyrkomöte i ett av de påvliga palatsen, den s.k. *fjärde lateransynoden* (1215). Det var på den synoden som bl.a. läran om *transsubstantiationen* (den romerska förvandlingsläran om nattvarden) fastslogs som kyrklig dogm. Det bestämdes också att lekmännen inte längre fick ta emot Kristi blod, utan endast hans kropp.

Det fanns förvisso många fromma, uppriktiga kristna även under medeltiden och Kristi kyrka fanns då bland alla dem som var döpta och i sitt hjärta höll sig till Bibelns rena och klara evangelium. Men i den yttre, officiella kyrkan rådde tyvärr mycket allvarliga avsteg från Bibeln.

Värst av dessa var att läran om rättfärdiggörelsen fördunklades och blandades upp med tankar på att människan själv kan medverka till frälsningen. Denna s.k. *semipelagianism* kom att prägla hela den medeltida romerska kyrkan. I dess följd kunde så läran om påven som kyrkans ledare och huvud växa fram.

Detta var uppfyllelsen av vad Skriften lär om den store Antikrist, som skulle träda fram mitt i kyrkan. Paulus skriver: *Låt ingen bedra er på något sätt. Först måste avfallet komma och laglöshetens människa träda fram, fördärvets son, motståndaren som förhäver sig över allt som kallas gud eller heligt så att han sätter sig i Guds tempel och säger sig vara Gud* (2 Tess. 2:3f).

Antikrist är alltså en kyrklig ledare som under mycket lång tid sitter i den kristna kyrkan med gudomliga anspråk. Endast påvedömet passar in på detta.

Källa till denna del bl.a. Kroon-Rodhe, Kyrkohistoria (1960). Forts. i nästa nummer.